

Калатур М. В.,
кандидат юридичних наук, доцент,
докторант Національної академії внутрішніх справ

ШЛЯХИ ПІДВИЩЕННЯ ВЗАЄМОДІЇ СЛІДЧИХ ПІДРОЗДІЛІВ З ІНШИМИ СУБ'ЄКТАМИ КРИМІНАЛЬНОГО ПРОВАДЖЕННЯ УКРАЇНИ

WAYS TO INCREASE THE INTERACTION OF INVESTIGATING UNITS WITH OTHER SUBJECTS OF THE CRIMINAL PROCEEDINGS OF UKRAINE

У статті проаналізовано адміністративно-правове забезпечення взаємодії слідчих підрозділів з іншими суб'єктами кримінального провадження. Охарактеризовано сучасний стан взаємодії та наявні прогалини в цій сфері. Запропоновано шляхи підвищення взаємодії слідчих підрозділів з іншими суб'єктами кримінального провадження України.

Ключові слова: взаємодія, слідчі підрозділи, слідчі органи, органи досудового розслідування, суб'єкти кримінального провадження, правоохоронні органи.

В статье проанализировано административно-правовое обеспечение взаимодействия следственных подразделений с другими субъектами уголовного производства. Охарактеризованы современное состояние взаимодействия и имеющиеся проблемы в этой сфере. Предложены пути повышения взаимодействия следственных подразделений с другими субъектами уголовного производства Украины.

Ключевые слова: взаимодействие, следственные подразделения, следственные органы, органы предварительного расследования, субъекты уголовного производства, правоохранительные органы.

The article analyzes the administrative and legal support of the interaction of investigative units with other subjects of criminal proceedings. The current state of interaction and the existing gaps in this area are described. The ways of increasing interaction of investigating units with other subjects of criminal proceedings of Ukraine are proposed.

Key words: interaction, investigative subdivisions, investigation bodies, bodies of pre-trial investigation, subjects of criminal proceedings, law enforcement agencies.

Постановка проблеми. У сучасних умовах загострення військових конфліктів, зростання рівня злочинності, появи нових її видів тощо досягнення завдань, поставлених державою перед слідчими підрозділами, неможливе без консолідації зусиль, без взаємодії слідчих підрозділів з іншими підрозділами та органами. У свою чергу, така взаємодія має бути ефективною, що вимагає постійного її вдосконалення в напрямі адміністративно-правового забезпечення, форм і методів управління тощо.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. До питання взаємодії слідчих з іншими суб'єктами кримінального провадження зверталися у своїх наукових працях С.Є. Абламський, Д.М. Афанасіаді, О.М. Бандурка, Г.Ю. Бондар, Ю.М. Грошевий, О.В. Керевич, Т.О. Мудряк, В.І. Сліпченко, О.В. Старченко, Р.Л. Степанюк, В.Я. Тацій, В.В. Топчій, В.М. Тертишник, О.О. Юхно та інші правознавці.

Невирішені раніше проблеми. Проте, зважаючи на законодавчі новелі та зміни в системі органів досудового розслідування, наявні проблеми в практичній діяльності слідчих підрозділів і необхідність підвищення рівня їхньої взаємодії з іншими суб'єктами кримінального провадження України, ця наукова проблематика є актуальною.

Метою статті є дослідження шляхів підвищення взаємодії слідчих підрозділів з іншими суб'єктами кримінального провадження України.

Виклад основного матеріалу. Варто зазначити, що окремі аспекти взаємодії слідчих підрозділів з іншими суб'єктами кримінального провадження

України нормативно регламентуються Конституцією України від 28 червня 1996 року № 254/96-ВР, Кримінальним процесуальним кодексом України (далі – КПК України) від 13 квітня 2012 року № 4651-VI, законами України «Про Національну поліцію» від 2 липня 2015 року № 580-VIII, «Про Державне бюро розслідувань» від 12 листопада 2015 року № 794-VIII, «Про Національне антикорупційне бюро України» від 14 жовтня 2014 року № 1698-VII, «Про організаційно-правові основи боротьби з організованою злочинністю» від 30 червня 1993 року № 3341-XII, «Про оперативно-розшукову діяльність» від 18 лютого 1992 року № 2135-XII та іншими; наказами Міністерства внутрішніх справ України від 6 липня 2017 року № 570 «Про організацію діяльності органів досудового розслідування Національної поліції України», від 7 липня 2017 року № 575 «Про затвердження Інструкції з організації взаємодії органів досудового розслідування з іншими органами та підрозділами Національної поліції України в запобіганні кримінальним правопорушенням, їх виявленні та розслідуванні», від 3 листопада 2015 року № 1339 «Про затвердження Інструкції про порядок застачення працівників органів досудового розслідування поліції та Експертної служби Міністерства внутрішніх справ України як спеціалістів для участі в проведенні огляду місця події», від 10 червня 2011 року № 317/235 «Про затвердження Інструкції про взаємодію правоохоронних органів у сфері боротьби з організованою злочинністю»; наказом Національного антикорупційного бюро України, Міністерства

внутрішніх справ України від 24 квітня 2017 року № 99-0/335 «Про затвердження Порядку взаємодії Національного антикорупційного бюро України та Міністерства внутрішніх справ України щодо обміну інформацією з питань обліку осіб, оголошених у розшук» тощо.

Зокрема, у ст. 36 КПК України зазначається, що прокурор, здійснюючи нагляд за додержанням законів під час проведення досудового розслідування у формі процесуального керівництва досудовим розслідуванням, уповноважений: 1) доручати слідчому, органу досудового розслідування проведення у встановлений прокурором строк слідчих (розшукових) дій, негласних слідчих (розшукових) дій, інших процесуальних дій або давати вказівки щодо їх проведення чи брати участь у них, а за необхідності – особисто проводити слідчі (розшукові) та процесуальні дії в порядку, визначеному цим Кодексом; 2) доручати проведення слідчих (розшукових) дій та негласних слідчих (розшукових) дій відповідним оперативним підрозділам та інше [1].

У ст. 38 КПК України встановлено, що досудове розслідування здійснюють слідчі органу досудового розслідування одноособово або слідчою групою. Крім того, під час досудового розслідування кримінальних проступків у встановлених законом випадках повноваження слідчого органу досудового розслідування можуть здійснюватися співробітниками інших підрозділів органів Національної поліції, органів безпеки, органів, що здійснюють контроль за додержанням податкового законодавства, органів Державної кримінально-виконавчої служби України [1].

Також у ст. 39 КПК України закріплено, що керівник органу досудового розслідування зобов'язаний виконувати доручення та вказівки прокурора, які даються в письмовій формі. Невиконання керівником органу досудового розслідування законних вказівок і доручень прокурора, наданих у порядку, передбаченому цим Кодексом, тягне за собою передбачену законом відповідальність [1].

Окрему увагу варто звернути на ст. 40, відповідно до якої слідчий уповноважений, зокрема, доручати проведення слідчих (розшукових) дій і негласних слідчих (розшукових) дій відповідним оперативним підрозділам. У свою чергу, оперативні підрозділи органів Національної поліції, органів безпеки, Національного антикорупційного бюро України, Державного бюро розслідувань, органів, що здійснюють контроль за додержанням податкового і митного законодавства, органів Державної кримінально-виконавчої служби України, органів Державної прикордонної служби України здійснюють слідчі (розшукові) дії та негласні слідчі (розшукові) дії в кримінальному провадженні за письмовим дорученням слідчого, прокурора, а підрозділ детективів, оперативно-технічний підрозділ і підрозділ внутрішнього контролю Національного антикорупційного бюро України – за письмовим дорученням детектива або прокурора Спеціалізованої антикорупційної прокуратури (ст. 41 КПК України). Крім того, під час виконання доручень слідчого, прокурора співробіт-

ник оперативного підрозділу користується повноваженнями слідчого. Співробітники оперативних підрозділів (крім підрозділу детективів, підрозділу внутрішнього контролю Національного антикорупційного бюро України) не мають права здійснювати процесуальні дії у кримінальному провадженні за власною ініціативою або звертатися з клопотаннями до слідчого судді чи прокурора [1].

Усі зазначені вище положення КПК України опосередковано врегульовують питання взаємодії між слідчими підрозділами та іншими суб'єктами кримінального провадження, хоча й прямої вказівки на поняття, зміст і форми взаємодії не містять.

З цього приводу варто звернути увагу на Положення про органи досудового розслідування Національної поліції України, затверджене наказом Міністерства внутрішніх справ України від 6 липня 2017 року № 570 «Про організацію діяльності органів досудового розслідування Національної поліції України». Наприклад, у п. 7 гл. I зазначається, що органи досудового розслідування під час здійснення своїх повноважень взаємодіють із міністерствами, іншими центральними органами виконавчої влади, органами місцевого самоврядування, державними установами, громадськими організаціями та об'єднаннями, а також відповідно до міжнародних договорів України – з компетентними та судовими органами іноземних держав. Також у п. 1 гл. III серед основних функцій органів досудового розслідування наводиться також організація взаємодії слідчих підрозділів Національної поліції з Генеральною прокуратурою України, регіональними, місцевими прокуратурами, зокрема прокурорами, які здійснюють нагляд за додержанням законів під час проведення досудового розслідування у формі процесуального керівництва досудовим розслідуванням, органами та підрозділами, що здійснюють оперативно-розшукову і судово-експертну діяльність [2].

Більш детально питання взаємодії органів досудового розслідування Національної поліції врегульоване в Інструкції з організації взаємодії органів досудового розслідування з іншими органами та підрозділами Національної поліції України в запобіганні кримінальним правопорушенням, їх виявленні та розслідуванні (наказ Міністерства внутрішніх справ України від 7 липня 2017 року № 575). Відповідно до п. 1 гл. 1 Інструкції основним завданням взаємодії слідчих підрозділів органів Національної поліції України з іншими структурними підрозділами апарату центрального органу управління поліцією, міжрегіональними територіальними органами Національної поліції та їхніми територіальними (відокремленими) підрозділами, територіальними органами поліції та їхніми територіальними (відокремленими) підрозділами є запобігання кримінальним правопорушенням, їх виявлення та розслідування, притягнення до встановленої законодавством відповідальності осіб, які їх учинили, відшкодування завданої кримінальними правопорушеннями шкоди, відновлення порушених прав та інтересів фізичних і юридичних осіб [3]. До того ж відповідальними

за належну організацію взаємодії є керівники органів і підрозділів поліції та органів досудового розслідування.

У свою чергу, основними принципами взаємодії визначено такі: 1) швидке, повне та неупереджене розслідування кримінальних правопорушень; 2) самостійність слідчого в процесуальній діяльності, втручання в яку осіб, що не мають на те законних повноважень, забороняється; 3) оптимальне використання наявних можливостей органів досудового розслідування та оперативних підрозділів Національної поліції України у запобіганні, виявленні та розслідуванні кримінальних правопорушень; 4) дотримання загальних засад кримінального провадження; 5) забезпечення нерозголошення даних досудового розслідування [3]. На їхніх засадах швидке та повне розслідування і розкриття кримінальних правопорушень досягається шляхом поєднання зусиль усіх органів і підрозділів поліції, забезпечення належного рівня їхньої взаємодії відповідно до вимог законодавства щодо отримання, збирання, накопичення та використання інформації про осіб, які вчинили кримінальні правопорушення, а також про події та факти, які можуть сприяти їх розслідуванню і розкриттю, що є невід'ємним завданням для всіх працівників поліції.

Важливий аспект взаємодії слідчих підрозділів закріплений також у гл. IV Інструкції «Створення слідчо-оперативних груп (СОГ) для досудового розслідування кримінальних правопорушень», де зазначається, що для всеобщого, повного і неупередженого досудового розслідування у складних і великих за обсягом кримінальних провадженнях, а також щодо тяжких та особливо тяжких злочинів, учинених в умовах неочевидності, кримінальних правопорушень, які набули суспільного резонансу або учинені на території декількох адміністративно-територіальних одиниць України, утворюються слідчо-оперативні групи (далі – СОГ). Також метою створення та діяльності СОГ є здійснення ефективної взаємодії слідчих і працівників оперативних підрозділів поліції під час досудового розслідування у кримінальних провадженнях, у яких здійснення досудового розслідування доручено Генеральному прокурором України, його заступниками, керівниками регіональних прокуратур за вмотивованими постановами, у разі неефективного досудового розслідування [3].

Контроль за роботою СОГ покладається на керівника органу досудового розслідування, який за погодженням із керівником територіального органу, підрозділу поліції має право організовувати проведення оперативних нарад за участю слідчих і працівників інших органів, підрозділів поліції з питань виявлення та розслідування кримінальних правопорушень, зокрема стану виконання доручень слідчих і взаємодії служб.

В інших розділах Інструкції з організації взаємодії органів досудового розслідування з іншими органами та підрозділами Національної поліції України в запобіганні кримінальним правопорушенням, їх виявленні та розслідуванні регламентується, зокрема,

таке: 1) особливості організації взаємодії під час розслідування кримінальних правопорушень, учинених проти життя, здоров'я, статової свободи та статевої недоторканності особи (гл. IX); 2) особливості організації взаємодії під час розслідування дорожньо-транспортних пригод (гл. X); 3) особливості організації взаємодії під час розслідування кримінальних правопорушень, пов'язаних із незаконним обігом наркотичних засобів, психотропних речовин, їхніх аналогів або прекурсорів (гл. XI); 4) особливості взаємодії під час досудового розслідування кримінальних правопорушень у сфері господарської та службової діяльності (гл. XII); 5) особливості організації взаємодії під час досудового розслідування кримінальних правопорушень, учинених членами організованих груп і злочинних організацій (гл. XIII); 6) особливості організації взаємодії під час досудового розслідування кримінальних правопорушень за фактами повідомлення про загрозу безпеці людей, знищення чи пошкодження об'єктів власності, про незаконне поводження зі зброєю, боєприпасами, вибуховими речовинами (гл. XIV); 7) особливості організації взаємодії під час досудового розслідування кримінальних правопорушень у сфері використання комп'ютерів, систем і комп'ютерних мереж і мереж електрозв'язку (кіберзлочинів) (гл. XV); 8) організація взаємодії на стадії судового розгляду кримінальних проваджень (гл. XVI) тощо.

Взаємодія з іншими державними органами, органами місцевого самоврядування, громадськими об'єднаннями є одним із основних принципів діяльності Національного антикорупційного бюро України (ст. 3 Закону України «Про Національне антикорупційне бюро України» від 14 жовтня 2014 року № 1698-VII) [4]. Крім того, у вищезгаданому Законі окрему ст. 19-1 присвячено питанню взаємодії Національного бюро з органами внутрішніх справ, Службою безпеки України та іншими правоохоронними органами.

Зокрема, з метою забезпечення взаємодії Національного бюро з органами внутрішніх справ, Службою безпеки України та іншими правоохоронними органами у штатних розписах центральних апаратів зазначених органів передбачаються посади осіб, до функціональних обов'язків яких входить здійснення взаємодії з Національним бюро. При цьому обмін оперативною інформацією між Національним бюро та органами внутрішніх справ, Службою безпеки України, іншими правоохоронними органами щодо спільних заходів здійснюється за письмовим розпорядженням керівників відповідних підрозділів. А умови й порядок обміну інформацією між Національним бюро та органами внутрішніх справ, Службою безпеки України, органами, уповноваженими законом на проведення досудового розслідування, регулюються спільним нормативно-правовим актом Національного бюро та відповідних органів. Передача оперативної інформації Національного бюро органам внутрішніх справ, Службі безпеки України, органам, уповноваженим законом на проведення досудового розслідування, допускається тільки за

письмовим розпорядженням начальника відповідного підрозділу Національного бюро [4].

У свою чергу, відповідно до ст. 19-2 Закону регламентується взаємодія Національного бюро з іншими державними органами: Національним банком України, Фондом державного майна України, Антимонопольним комітетом України, Національним агентством із питань запобігання корупції, органами Державної прикордонної служби, органами державної податкової та митної служби, центральним органом виконавчої влади, що реалізує державну політику у сфері запобігання та протидії легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення, та іншими державними органами. Цікаво, що Національне бюро може укладати з окремими державними органами угоди (меморандуми) про співпрацю та обмін інформацією [4].

Окремий розділ, присвячений питанню взаємодії слідчих підрозділів, міститься в Законі України «Про Державне бюро розслідувань» від 12 листопада 2015 року № 794-ВІІІ. Зокрема, у ст. 22 Закону вказується, що з метою забезпечення взаємодії Державного бюро розслідувань з органами прокуратури, внутрішніх справ, Національним антикорупційним бюро України, Службою безпеки України, центральним органом виконавчої влади, що забезпечує формування та реалізує державну податкову і митну політику, центральним органом виконавчої влади, що реалізує державну політику у сфері запобігання та протидії легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, або фінансуванню тероризму, у штатних розписах центральних апаратів зазначених органів передбачаються посади осіб, до функціональних обов'язків яких належить здійснення взаємодії з Державним бюро розслідувань [5].

Обмін оперативною інформацією між Державним бюро розслідувань і Національним антикорупційним бюро України, органами внутрішніх справ, органами Національної поліції, Службою безпеки України, центральним органом виконавчої влади, що забезпечує формування та реалізує державну податкову і митну політику, щодо спільніх заходів та з іншими державними органами, які відповідно до закону здійснюють оперативно-розшукову діяльність, здійснюється за письмовим розпорядженням керівників відповідних підрозділів. Відповідно, умови й порядок обміну інформацією між Державним бюро розслідувань та іншими державними органами регулюються спільними нормативно-правовими актами. А передача оперативної інформації

Державного бюро розслідувань іншим державним органам дозволяється тільки за письмовим розпорядженням начальника відповідного підрозділу Державного бюро розслідувань [5].

Неважаючи на те, що в сучасних нормативно-правових актах, які регулюють діяльність органів досудового розслідування та слідчих підрозділів правоохоронних органів, практично скрізь містяться вказівки на аспект взаємодії, ця сфера не позбавлена недоліків і потребує підвищення рівня взаємодії.

З цього приводу в «Стратегії реформування судоустрою, судочинства та суміжних правових інститутів на 2015–2020 роки» доречно наголошується на наявних перешкодах для структурної автономії слідчих органів, розбіжностях між новими процесуальними повноваженнями та реальними інституційними функціями суб'єктів досудового та судового етапів слідства [6] тощо. Як слушно стверджують Р.І. Благута та М.П. Климчук, виявлення та розслідування тяжких й особливо тяжких злочинів об'ективно передбачають вдосконалення правового регулювання та організаційно-тактичної організації взаємодії слідчих й оперативних підрозділів [7, с. 6], із чим цілком погоджуємося.

Висновки. Отже, пропонуємо деякі шляхи підвищення взаємодії слідчих підрозділів з іншими суб'єктами кримінального провадження України: 1) закріпити визначення поняття, форми і межі взаємодії слідчих підрозділів з іншими суб'єктами кримінального провадження України, вносячи до КПК України статтю 41-1 «Взаємодія слідчих підрозділів з іншими суб'єктами кримінального провадження України»; 2) розробити та затвердити інструкції з організації взаємодії по всіх слідчих органах і слідчих підрозділах аналогічно до Інструкції з організації взаємодії органів досудового розслідування з іншими органами та підрозділами Національної поліції України в запобіганні кримінальним правопорушенням, їх виявленні та розслідуванні; 3) узгодити компетенцію та повноваження слідчих і оперативних підрозділів, адже активна діяльність оперативних підрозділів часто унеможливлюється очікуванням відповідних постанов або окремих доручень слідчого, який, у свою чергу, перевантажений значною кількістю кримінальних проваджень; 4) підвищити професіоналізм і підготовку суб'єктів кримінального провадження за їхньої взаємодії в умовах браку часу та нових викликів у сфері досудового розслідування (спільні практичні тренінги та семінари, програмно-цільове планування, стажування тощо); 5) посилити рівень інформаційної взаємодії за умови високого рівня захисту оперативної інформації тощо.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Кримінальний процесуальний кодекс від 1 квітня 2012 р. № 4651-VI. Відомості Верховної Ради України. 2013. № 9–10, № 11–12, № 13. Ст. 88.
2. Наказ Міністерства внутрішніх справ України від 6 липня 2017 р. № 570 «Про організацію діяльності органів досудового розслідування Національної поліції України». URL: <http://zakon.rada.gov.ua/go/z0918-17>.
3. Наказ Міністерства внутрішніх справ України від 7 липня 2017 р. № 575 «Про затвердження Інструкції з організації взаємодії органів досудового розслідування з іншими органами та підрозділами Національної поліції України в запобіганні кримінальним правопорушенням, їх виявленні та розслідуванні». Офіційний вісник України. 2017. № 67. Ст. 2019. С. 135.

4. Про Національне антикорупційне бюро України: Закон України від 14 жовтня 2014 р. № 1698-VII. Відомості Верховної Ради. 2014. № 47. Ст. 2051.

5. Про Державне бюро розслідувань: Закон України від 12 листопада 2015 р. № 794-VIII. Відомості Верховної Ради. 2016. № 6. Ст. 55.

6. Указ Президента України «Про Стратегію реформування судоустрою, судочинства та суміжних правових інститутів на 2015–2020 роки» від 20 травня 2015 р. № 276/2015. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/276/2015>.

7. Благута Р.І., Климчук М.П., Сакал В.М., Цуцкірідзе М.С. Взаємодія слідчих та оперативних підрозділів під час досудового розслідування: навч. посібник / За заг. ред. М.П. Климчука. Львів: ЛьвДУВС, 2014. 216 с.